

SŁAWOMIR ZAWISZA, ANNA TOMCZYK
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Katedra Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie

EFEKTY CZŁONKOSTWA W UNII EUROPEJSKIEJ W OPINII PRACOWNIKÓW ŁODR W BRATOSZEWICACH I WSPÓŁPRACUJĄCYCH ROLNIKÓW

1. Wstęp

Kierunki zmian jakie zaszły w polskim rolnictwie w warunkach gospodarki wolnorynkowej, a zwłaszcza w okresie przedakcesyjnym i po integracji z Unią Europejską, wymusiły pilną potrzebę przystosowania rolników do tych przeobrażeń. Ważna rola w tym procesie transformacji przypadła instytucji doradczej [Wiatrak 2006]. Gospodarstwa musiały zmienić swoje podejście do nowych zjawisk na wsi, konieczne stało się przygotowanie ich na spory wysiłek inwestycyjny, oraz podniesienie wydajności pracy. W nowej sytuacji priorytetem dla rolnika było uzyskanie informacji, w jaki sposób dostosować gospodarstwo do warunków funkcjonowania w UE. Rolnicy potrzebowali także aktualnych i precyzyjnych danych dotyczących możliwości rozwoju gospodarstwa, harmonijnego gospodarowania posiadanymi zasobami oraz pozyskiwania dodatkowych środków finansowych [Matuszak 2005].

Polska stając się członkiem Unii Europejskiej otrzymała możliwość skorzystania z różnych form wspierania obszarów wiejskich, w tym sektora rolnego. Integracja z Unią Europejską oznaczała dla rolnictwa zmianę ekonomicznych warunków produkcji i przeobrażenia instytucjonalne: zmieniły się sposoby wspierania tego sektora, zaczęły obowiązywać inne zasady interwencji i skupu, pojawiły się nowe instrumenty wspierające modernizację gospodarstw, zniesione zostały bariery w handlu produktami rolno-spożywczymi z krajami UE. Jednym słowem Polska weszła w obszar jednolitego rynku rolnego, gdzie miernikami postępowania są instrumenty i mechanizmy Wspólnej Polityki Rolnej [Wawrzyniak, Wojtasik 2005].

Wraz z wstąpieniem do Unii Europejskiej nowego wymiaru nabrała ewolucja systemu doradztwa rolniczego. Doradztwo rolnicze musi sprostać wyzwaniom związanym z pojawiającymi się w Europie i na świecie nowymi trendami, jak globalizacja i liberalizacja rynków rolnych, ograniczanie wydatków budżetowych kierowanych na zadania doradcze oraz komercjalizacja usług doradczych [Kania 2007]. Znacznym wyzwaniem dla doradztwa było wejście w życie z dniem 1 stycznia 2007 Rozporządzenia (WE) 1782 z 2003 roku, które nałożyło na państwa członkowskie obowiązek ustanowienia doradztwa rolniczego w zakresie zarządzania gruntami i gospodarstwem [Wiatrak 2006]. W Polsce zgodnie z zapisami w projekcie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 usługi doradcze będą świadczone przez podmioty publiczne i prywatne [Odrobińska 2007].

Powołanie Systemu Doradztwa Rolniczego należy do obowiązków każdego państwa członkowskiego. Ustanowiony system powinien zapewnić:

- obligatoryjną akredytację (certyfikację) prywatnych organizacji doradczych, po spełnieniu przez nie minimalnych kryteriów certyfikacji wymaganych przez Komisję Europejską,
- wyznaczenie podmiotu, który będzie prowadził certyfikację i rejestr doradców i firm doradczych,
- kompleksowość prowadzonych usług,
- powszechny dostęp,
- wprowadzenie monitoringu i kontroli jakości usług doradczych,
- rozdzielenie zadań w pełnieniu funkcji doradcy rolniczego,
- odpowiedzialność cywilną instytucji doradczej za jakość świadczonych usług [Skórnicki 2005].

Pomimo zmian jakie następują w ostatnim okresie, najważniejszą instytucją doradztwa rolniczego w Polsce pozostają WODR, które starają się jak najlepiej dostosować do nowych warunków funkcjonowania. Celem prezentowanych badań było dokonanie oceny poglądów i postaw kadry doradczej badanego WODR oraz współpracujących rolników na temat znaczenia integracji z Unią Europejską dla rozwoju wsi i rolnictwa oraz funkcjonowania doradztwa rolniczego.

2. Metodyka i organizacja badań

Badania terenowe zostały wykonane we wrześniu 2007 roku¹, wśród 385 respondentów, w tym: 181 pracowników ŁODR w Bratoszewicach oraz współpracujących z ośrodkiem 204 rolników. Populacja generalna pracowników ŁODR wynosiła 286 osób, a wśród nich znajdowała się: kadra kierownicza, specjaliści zakładowi i doradcy rolniczy. Podstawę do przeprowadzenia badań stanowił przy-

¹ Badania terenowe przeprowadziła Anna Tomczyk w ramach przygotowywania pracy inżynierskiej pod kierunkiem Sławomira Zawiszy.

gotowany i zweryfikowany w badaniach pilotażowych kwestionariusz ankiety. Spośród przekazanych do badań ankiet otrzymano 181 wypełnionych kwestionariuszy. Przy takiej liczbie arkuszy pomiarowych (181 sztuk) uzyskane wyniki były analizowane z prawdopodobieństwem 90%, a błąd pomiaru wynosił 4%.

Część merytoryczna kwestionariusza ankiety dla pracowników ŁODR zawierała 36 specjalnie przygotowanych pytań. Pytania w większości miały charakter pytań półotwartych (12), tzn. zawierały gotowy zestaw odpowiedzi do wyboru przez respondenta oraz dodatkową możliwość udzielenia własnej, indywidualnej odpowiedzi. Badane osoby udzielały również odpowiedzi na pytania zamknięte (7) tzn. zawierające gotowy zestaw odpowiedzi. W celu dokładnego zbadania stopnia intensywności badanego zjawiska wykorzystano w 15 pytaniach skalę Likerta. W części końcowej kwestionariusza znajdowała się metryczka złożona z 7 pytań.

Populację badanych pracowników ŁODR stanowiło 60,2% kobiet i 39,8% mężczyzn. Wśród respondentów przeważały osoby z wykształceniem wyższym (84%) wobec 16% osób posiadających wykształcenie średnie. Najwięcej doradców z wyższym wykształceniem zatrudniają oddziały w Piotrkowie Trybunalskim (93,8%) i Bratoszewicach (80,3%). Najmniejszy odsetek z wykształceniem wyższym stanowią doradcy Oddziału w Kościerzynie (70,2%). Wśród badanych pracowników dominowały osoby w wieku 40-49 lat, wyjątek stanowili pracownicy z Oddziału w Kościerzynie, gdzie największy odsetek występował u osób w wieku 50- 59 lat. Najliczniejszą młodą kadrą pracowniczą (18,8%) dysponuje Oddział w Piotrkowie Trybunalskim. Pod względem stażu pracy najliczniejszą grupą byli respondenci legitymujący się stażem pracy od 16-25 lat (34,3%) następnie od 6-15 lat (27,1%), oraz pracujący powyżej 26 lat (18,2%). Najmniejszy odsetek stanowili najkrócej pracujący tj. do 5 lat (18,2%). Z tak kształtujących się danych wynika, że kadra doradcza zatrudniona w badanym ośrodku posiada znaczne doświadczenie zawodowe. Wśród badanych respondentów największy udział stanowiły osoby na stanowisku doradcy rolniczego (72,4%), nieco mniej pełniło funkcje specjalisty zaskładowego (21,5%). Osoby na stanowisku kierowniczym stanowiły zaledwie 6,1%.

Badania sondażowe wśród rolników zostały wykonane za pośrednictwem doradców rolniczych. Do badań przekazano 240 kwestionariuszy ankiet. Analiza wyników oparta została na podstawie 204 zwróconych arkuszy, a błąd pomiaru wynosił 7% przy poziomie $\alpha=0,05$ (populacja rolników województwa łódzkiego stanowiła 172 364 gospodarstw). Arkusz pomiarowy zawierał 34 pytania, w tym 7 metryczkowych. Wśród pytań w części merytorycznej 2 miały charakter zamknięty, 8 półotwarte. Największą część stanowiło 17 pytań, w których zastosowano skalę Likerta. Postawione w ankiecie pytania pozwoliły na scharakteryzowanie populacji badanych rolników, ponadto arkusz pomiarowy zastosowany w badaniach ułatwił poznanie opinii rolników na temat współpracy z ośrodkiem i korzyści, jakie wynikają z owej współpracy.

W badaniach wzięli udział rolnicy, którzy byli interesantami Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego oraz jego oddziałów: Kościerzyn i Piotrków Trybunalski. Wśród respondentów dominowali mężczyźni, którzy stanowili 80,4%, natomiast płęć żeńską reprezentowało 19,6% badanych. Pod względem wieku w przeprowadzonych badaniach, największą grupę stanowili rolnicy pomiędzy 40 a 49 rokiem życia (44,6%), 33,3% respondentów znajdowało się w przedziale wiekowym 30-39 lat, a grupa wiekowa 50-59 lat stanowiła 13,2%, natomiast nie więcej niż 29 lat ukończyło 7,4% badanych rolników. W badanej populacji najwięcej osób legitymowało się wykształceniem średnim, co stanowiło 44,1% wszystkich badanych. Licznie reprezentowani byli też rolnicy posiadający wykształcenie zawodowe - 33,3% osób badanych. Wyższe wykształcenie posiadało 17,2% wszystkich badanych, a podstawowe miało 5,4% badanej populacji. Wśród ogółu badanych gospodarstwa o powierzchni od 5,1-15 ha posiadało 42,2% respondentów. Kolejna grupa, stanowiąca 28,9%, to użytkownicy gospodarstw o powierzchni 15,1-30 ha, natomiast 15,2% pracowało w gospodarstwach o areale 30,1-45 ha. Gospodarstwa o powierzchni 45,1-60 ha posiadało 6,9% respondentów, zaś 2,0% rolników użytkowało gospodarstwa o powierzchni 60,1-75 ha. Najmniej było gospodarstw przekraczających powierzchnię 75 ha (1,5%). W przeprowadzonych badaniach większość rolników deklarowała, iż prowadzi produkcję mieszaną (72,5%), w tym 48,5% z przewagą produkcji zwierzęcej i 24,0% z dominacją produkcji roślinnej. Część respondentów zajmowała się wyłącznie produkcją roślinną (14,2%) zaś produkcję zwierzęcą prowadziło 9,8% badanych. Niewielką populację (3,4%), stanowili rolnicy pracujący w działach specjalnych.

3. Wyniki badań

Sytuacja rolników uległa zmianom po integracji z Unią Europejską. Programy i fundusze strukturalne dały szansę na poprawę sytuacji finansowej gospodarstw jednakże zmusiły producentów rolnych do podjęcia nowych działań, jak: przygotowywanie dokumentacji niezbędnej do ubiegania się o środki finansowe, prowadzenie szczegółowej dokumentacji swoich działań, śledzenie nowych regulacji prawnych oraz zmian w przepisach, poszukiwanie informacji o uruchamianych środkach finansowych i programach wsparcia finansowego. Taka sytuacja spowodowała także pojawienie się nowych oczekiwań w stosunku do doradców rolniczych oraz zrewidowanie poglądów na temat członkostwa w UE. Badania prowadzone w okresie przedakcesyjnym wskazywały na niechętny stosunek rolników do integracji, a zwłaszcza korzyści z niej wynikających. Z badań przeprowadzonych przez CBOS w latach 1994-2002 wynika, iż postawy rolników wobec członkostwa w Unii Europejskiej były przed integracją negatywne, a w miarę zbliżania się wstąpienia do UE ich ufnosć w stosunku do integracji stopniowo malała (tabela 1) [Lupa 2003].

Tabela 1

Zwolennicy i przeciwnicy Unii Europejskiej

Termin badań	Stosunek do integracji wśród ogółu badanych w %		
	Zwolennicy	Przeciwnicy	Niezdecydowani
VI-1994	77	6	17
V-1995	72	9	19
V-1996	80	7	13
VIII-1997	72	12	15
VIII-1998	63	19	18
XI- 1999	59	26	15
IX- 2000	55	26	19
VII- 2001	53	25	22
II- 2002	54	29	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Lupa 2003.

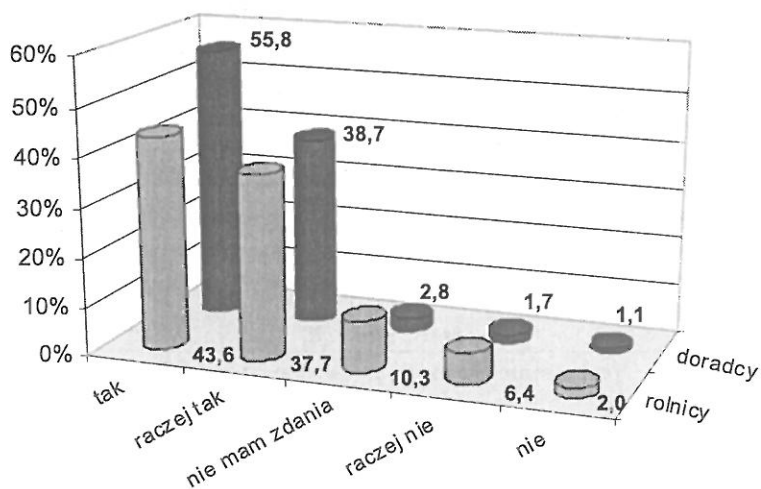
Badani w 2007 r., zapytani o korzyści wynikające z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, w zdecydowanej większości odpowiedzieli pozytywnie. Aż 55,8% pracowników ŁODR i 43,6% rolników widziało korzyści członkostwa w UE. Nieco mniej osób (38,7% pracowników i 37,7% rolników) twierdziło, że owe korzyści raczej występują. Pewną grupę rolników (10,3%) stanowiły osoby, które nie były w stanie udzielić odpowiedzi na zadane pytanie. Wśród pracowników ŁODR kłopot z jednoznaczną odpowiedzią miało 2,8%. Niewielka populacja producentów rolnych (6,4%) deklarowała, iż członkostwo w UE raczej nie przynosi korzyści, podobne stanowisko zajmowało 1,7% kadry badanego WODR. Zdecydowanie pozytywnych stron integracji nie dostrzegało 2,0% rolników, tego samego zdania było 1,1% pracowników (rys.1).

Często pojawiającym się tematem wśród społeczności wiejskich są ekonomiczne skutki przystąpienia dla rolnictwa i obszarów wiejskich [Parlińska 2001, Wilczyński 2005, Marcysiak 2006, Pietrzak 2005]. Jak zatem postrzegali wpływ integracji z Unią Europejską badani rolnicy z województwa łódzkiego?

Dla 82,4% respondentów członkostwo w UE przyniosło znaczny wzrost pomocy finansowej. Niezdecydowani stanowili 9,8%. Grupa 7,9% badanych osób stwierdziła, iż wstąpienie do UE nie stanowiło dla nich istotnej zmiany źródła pozyskiwania środków finansowych. Szczegółowe dane przedstawia rysunek 2.

Rysunek 1

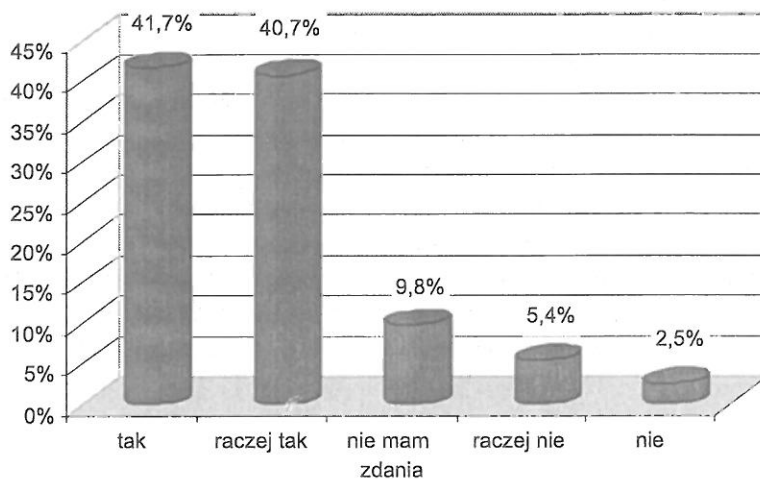
Członkostwo Polski w Unii Europejskiej jest korzystne dla Polski

Źródło: Badania własne.

Rysunek 2

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej przyniosło znaczny wzrost pomocy finansowej dla rolników - opinie rolników

Źródło: Badania własne.

Proces integracji wprowadził wiele zmian w środowisku wiejskim. Nałożył na rolników nowe obowiązki. Fakt ten najbardziej odczuli pracownicy ośrodka doradztwa, którzy pomagają rolnikom w rozwiązywaniu nurtujących ich problemów. Badani pracownicy zapytani o to jak postrzegają sens i cele swej pracy najczęściej odpowiadali, że traktują ją jako pomoc w rozwiązywaniu problemów gospodarczych (34,2%) oraz pomoc w każdej sytuacji problemowej (28,1%). Populacja 23,9% respondentów, zawód doradcy rolniczego kojarzyła z wdrażaniem i upowszechnianiem nowoczesnych technologii w rolnictwie. Poprawa warunków życia rodzin wiejskich i pomoc w pozyskiwaniu funduszy europejskich było misją zaledwie dla 1,1% doradców. Dokładne informacje zawiera tabela 2.

Tabela 2

Cele pracy badanych pracowników ŁODR w Bratoszewicach

Wyszczególnienie	L	%
Pomoc rolnikom w rozwiązywaniu problemów gospodarczych	62	34,2
Pomoc rolnikom w każdej sytuacji problemowej	51	28,1
Wdrażanie i upowszechnianie nowoczesnych technologii w rolnictwie	43	23,9
Prowadzenie działalności informacyjnej	39	21,5
Podnoszenie kwalifikacji zawodowych mieszkańców wsi	34	18,8
Inne	2	1,1
Razem*	231	127,6

*Respondenci udzielali więcej niż jednej odpowiedzi

Źródło: Badania własne.

Badania pozwoliły na stwierdzenie, że potrzeby kontaktu rolników z ŁODR w Bratoszewicach kształtowały się odwrotnie proporcjonalnie do wykształcenia rolników. Najwyższy wskaźnik zainteresowania usługami doradczymi występował u osób posiadających wykształcenie podstawowe (90,9%). Wsparcia ze strony kadry doradczej ŁODR potrzebowały coraz częściej również osoby legitymujące się wykształceniem zawodowym (70,6%) i średnim (67,8%). Nieco mniejsze zapotrzebowanie na porady, choć także bardzo istotne, zgłaszali rolnicy o wykształceniu wyższym (65,7%). Uwagę zwraca fakt, że niewiele osób badanych wykazało brak zainteresowania poradami, a nikt nie udzielił takiej odpowiedzi zdecydowanie (tabela 3).

Tabela 3

Zainteresowanie usługami doradczymi a wykształcenie rolników

Wyszczególnienie	Wyższe		Średnie		Zawodowe		Podstawowe		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Tak	9	25,7	28	27,8	28	41,2	7	63,6	69	33,8
Raczej tak	14	40,0	33	40,0	20	29,4	3	27,3	68	33,3
Nie mam zadania	7	20,0	21	30,0	16	23,5	1	9,1	51	25,0
Raczej nie	5	14,3	8	7,8	4	5,9	0	0,0	16	7,8
Nie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem	35	100,0	90	100,0	68	100,0	11	100,0	204	100,0

Źródło: Badania własne.

Pojawienie się nowych potrzeb i oczekiwań ze strony rolników w stosunku do instytucji doradczej, z chwilą wejścia do Unii Europejskiej, wymusiło konieczność modyfikowania działalności ośrodków doradztwa rolniczego zarówno pod względem przekazywanych treści jak też sposobów oraz technik informowania i taką potrzebę sygnalizowano w literaturze jeszcze przed integracją [Rowiński 2001, Lupa 2003]. Zakres zadań znacznie się powiększył, a wraz z nim nastąpiła zmiana jakości w sposobie funkcjonowania doradztwa rolniczego i współpracy doradców z rolnikami. Badani doradcy zapytani o zakres pełnionych obowiązków po wstąpieniu do Unii Europejskiej prawie wszyscy (97,8%) stwierdzili, iż uległ on znacznemu zwiększeniu. Najbardziej odczuli ten fakt doradcy rolniczy terenowi (84,7%), a tylko 2,2% respondentów nie miało na ten temat zdania. Dokładne dane zawiera tabela 4.

Tabela 4

Wzrost obowiązków pracowników ŁODR po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Specjalista zakładowy		Doradca rolniczy		Kadra kierownicza		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%	L	%
Tak	30	76,9	111	84,7	8	72,7	149	82,3
Raczej tak	8	20,5	17	13,0	3	27,3	28	15,5
Nie mam zdania	1	2,6	3	2,3	0	0,0	4	2,2
Raczej nie	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Nie	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Razem	39	100,0	131	100,0	11	100,0	181	100,0

Źródło: Badania własne.

W związku z wystąpieniem zwiększonego zainteresowania usługami doradczymi, ŁODR w roku 2006 przyjął do wykonania program zmierzający do spełnienia nowych oczekiwań klientów. Działalność ośrodka skierowana była na zapewnienie pomocy mieszkańcom obszarów wiejskich, w tym zwłaszcza rolnikom i członkom ich rodzin w rozwiązywaniu problemów związanych z prowadzeniem gospodarstw rolnych oraz wskazywaniu możliwości pozyskiwania alternatywnych i dodatkowych źródeł dochodu [Sprawozdanie z rocznej działalności doradczej 2006]. Zadania wynikające z przyjętego programu, ŁODR w Bratoszewicach realizował poprzez działalność: doradczą, oświatową, informacyjną i upowszechniową. Działania realizowane przez specjalistów zatrudnionych w 18 rejonowych zespołach doradczych oraz przez działy i zespoły branżowe obejmowały:

- a) prowadzenie szkoleń dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich, w szczególności w zakresie:
 - stosowania nowoczesnych metod agrotechnicznych, hodowli oraz przetwórstwa rolno-spożywczego,
 - rozwiązywania problemów technologicznych i organizacyjno-ekonomicznych gospodarstw rolnych,
 - rachunkowości w gospodarstwach rolnych,
 - rolnictwa ekologicznego,
 - rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich,
 - unowocześniania wiejskiego gospodarstwa domowego,
 - ubiegania się o przyznanie pomocy finansowej lub wspólnie finansowanej ze środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej lub innych instytucji krajowych i zagranicznych,
 - modernizacji gospodarstw rolnych, poprawy jakości artykułów rolno-spożywczych i ich przetwórstwa oraz wzmocnienie pozycji rolników na rynku,
 - promocji produktów lokalnych i regionalnych,
- b) prowadzenie działalności informacyjnej wspierającej rozwój produkcji rolniczej,
- c) podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich,
- d) prowadzenie analizy rynku artykułów rolno-spożywczych i środków produkcji oraz gromadzenie i upowszechnianie informacji w tym zakresie,
- e) upowszechnianie metod produkcji rolniczej i stylu życia przyjaznych dla środowiska,
- f) podejmowanie działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi,
- g) upowszechnianie rozwoju agroturystyki, turystyki wiejskiej oraz prowadzenie promocji wsi jako alternatywnego miejsca wypoczynku,

- h) współdziałanie w realizacji zadań wynikających z programów rolnośrodowiskowych,
- i) prowadzenie analiz przemian w zakresie poziomu i jakości produkcji rolniczej oraz funkcjonowania gospodarstw rolnych [Sprawozdanie z rocznej działalności doradczej 2006].

Analizując zakres zrealizowanych i planowanych przedsięwzięć z warunkami panującymi na terenie województwa łódzkiego należy stwierdzić, iż badany ośrodek wychodził naprzeciw zapotrzebowaniom ze strony klientów, dostosowując ofertę swych usług do problemów pojawiających się wśród rolników badanych społeczności wiejskich.

Znacząca część wykonywanych w 2006 roku zadań dotyczyła pomocy rolnikom w ubieganiu się o środki finansowe z dostępnych programów. Jak wynika z odpowiedzi badanych doradców, rolnicy najbardziej zainteresowani byli ubieganiem się o środki finansowe z programów SPO (79,0%) i PROW (61,3%). Nieco mniejszym powodzeniem cieszył się przedakcesyjny program SAPARD (33,7%). W opinii badanych pracowników, rolnicy niejednokrotnie sięgali również po kredyty preferencyjne, pomostowe, oprócz najbardziej powszechnie otrzymywanych dopłat bezpośrednich. Tę grupę źródeł finansowania stanowiły odpowiedzi w kategorii „inne”. Dokładne informacje zawiera tabela 5.

Tabela 5

Zainteresowanie rolników programami rozwoju obszarów wiejskich w opinii pracowników ŁODR w Bratoszewicach

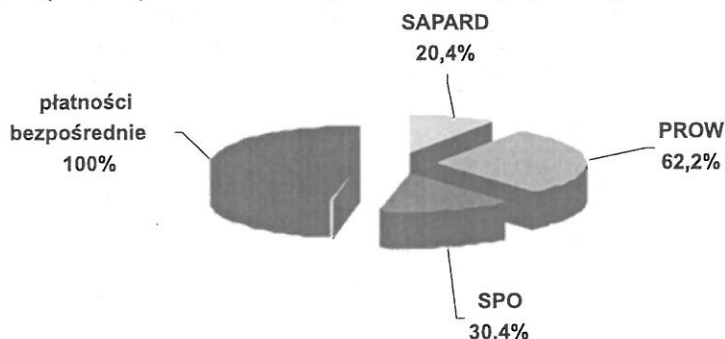
Wyszczególnienie	SAPARD		SPO		PROW		Inne	
	L	%	L	%	L	%	L	%
Tak	53	33,7	143	79,0	111	61,3	47	26,0
Raczej tak	61	29,3	33	18,2	46	25,4	41	22,7
Nie mam zdania	17	9,4	5	2,8	10	5,5	26	14,4
Raczej nie	18	9,8	0	0,0	3	1,7	38	21,0
Nie	18	9,8	0	0,0	0	0,0	24	13,3
Brak odpowiedzi	14	7,7	0	0,0	11	6,1	5	2,8
Razem	181	100,0	181	100,0	181	100,0	181	100,0

Źródło: badania własne

Producenci rolni województwa łódzkiego najczęściej deklarowali, że korzystali z programu PROW (62,2%) i SPO (30,4%). Duże powodzenie miał również program SAPARD, wykorzystało go 20,4% rolników. Największym uznaniem cieszyły się jednak płatności bezpośrednie, po które sięgnęli wszyscy badani rolnicy. Należy zwrócić uwagę, iż w tym pytaniu respondenci mogli wybierać więcej niż jedną odpowiedź. Graficzną prezentację danych przedstawia rysunek 3.

Rysunek 3

Programy rozwoju obszarów wiejskich wykorzystywane przez rolników

Źródło: Badania własne.

Ponad połowa badanych pracowników (63,0%) stwierdziła, że środki z programu SAPARD pozwoliły rolnikom na zainicjowanie inwestycji w gospodarstwach. W mniejszym stopniu (20,4%) umożliwiły różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. W opinii 10,5% pracowników program dał szansę na rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej gospodarstw. Tylko 5% respondentów deklarowało, że SAPARD wsparł przetwórstwo i marketing artykułów rolnych. Szczegółowe dane zawiera tabela 6.

Tabela 6

Działania, z jakich korzystali rolnicy w ramach programu SAPARD w opinii pracowników ŁODR w Bratoszewicach

Wyszczególnienie	L	%
Inwestycje w gospodarstwach rolnych	124	63,0
Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich	27	20,4
Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem	19	10,5
Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	9	5,0
Brak odpowiedzi	2	1,1
Razem	181	100,0

Źródło: Badania własne.

Jeśli chodzi o Sektorowy Program Operacyjny najczęściej wykorzystywane działania (42,0%) dotyczyły inwestycji w gospodarstwach rolnych, nieco mniejszym powodzeniem (35,4%) cieszyło się działanie dotyczące ułatwiania startu młodym rolnikom. Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej deklarowało 10,5% respondentów. Najmniejszą popularność miały działania: różnicowanie działalności rolniczej (7,7%) i poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych (2,8%). Szczegółowe informacje prezentuje tabela 7.

Tabela 7

**Działania z jakich korzystali rolnicy w ramach programu SPO
w opinii pracowników ŁODR w Bratoszewicach**

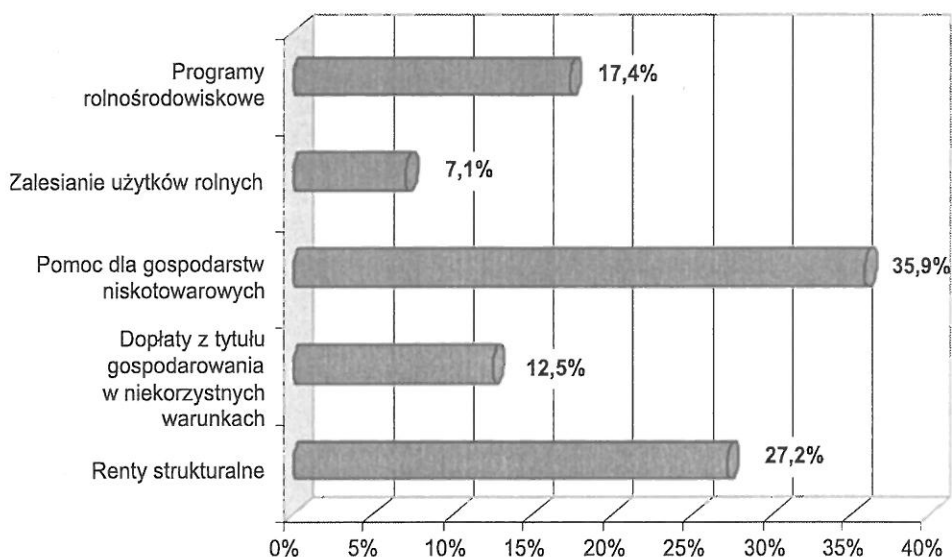
Wyszczególnienie	L	%
Inwestycje w gospodarstwach rolnych	76	42,0
Ułatwianie startu młodym rolnikom	64	35,4
Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem	19	10,5
Różnicowanie działalności rolniczej	14	7,7
Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	5	2,8
Brak odpowiedzi	3	1,7
Razem	181	100,0

Źródło: Badania własne.

Badani pracownicy ŁODR zapytani o to, z jakich programów w ramach PROW najczęściej korzystali rolnicy, odpowiadali, że była to pomoc dla gospodarstw niskotowarowych (35,0%). Liczną grupę rolników interesowały także renty strukturalne (27,2%). Dość wysokim zainteresowaniem (17,4%) cieszyły się programy rolnośrodowiskowe, natomiast o dopłaty z tytułu gospodarowania w niekorzystnych warunkach ubiegało się 12,5% rolników. Najmniej liczną grupę (7,1%) stanowiły osoby korzystające ze wsparcia na zalesianie użytków rolnych (rysunek 4).

Rysunek 4

**Zainteresowanie programami wspierania rolnictwa wśród rolników
w opinii pracowników ŁODR w Bratoszewicach**

Źródło: Badania własne.

Analizując wykorzystanie poszczególnych programów wspierania rolnictwa przez rolników województwa łódzkiego, zaprezentowane w badaniach przeprowadzonych w roku 2006 [Zawisza, Augustowska 2006] i dane uzyskane w wyniku prezentowanych badań należy stwierdzić, że rozdrobniona struktura agrarna motywuje producentów rolnych do tego, aby podejmowali przedsięwzięcia zmierzające do rozwoju swoich gospodarstw, a tym samym zwiększali ich konkurencyjność. Należy zaznaczyć, że w coraz większym stopniu rolnicy angażowali się w działania mające na celu ochronę środowiska przyrodniczego.

4. Podsumowanie

Doradztwo rolnicze zajmuje ważne miejsce we wspieraniu i stymulowaniu przemian na wsi i w rolnictwie. Jego rozwój następuje wraz z przemianami zachodzącymi w rolnictwie. Współcześnie kierunki pracy WODR związane są z procesem integracji Polski z Unią Europejską. Dostosowanie się do zasad wspólnego rynku sprawiło, że zmieniły się warunki gospodarowania rolników oraz cele ich działania. W związku z tym nastąpiły zmiany oczekiwań w stosunku do instytucji doradczej, jak również większe zapotrzebowanie na świadczone przez nią usługi. Respondenci wyrażali najczęściej pozytywne opinie dotyczące przystąpienia do UE, zarówno wśród badanych pracowników jak i współpracujących z nimi rolników. Zdaniem większości badanych rolników członkostwo w UE przyniosło znaczny wzrost pomocy finansowej. Badani pracownicy ŁODR w Bratoszewicach oceniając cele i sens swej pracy najczęściej odpowiadali, że traktują ją jako pomoc w rozwiązywaniu problemów gospodarczych lub nawet jako pomoc w każdej sytuacji problemowej. Najwyższy wskaźnik zainteresowania usługami doradczymi występował u osób posiadających wykształcenie podstawowe i malał wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia. Prawie wszyscy badani pracownicy ŁODR stwierdzili, że po wstąpieniu do Unii Europejskiej znacznemu zwiększeniu uległ zakres obowiązków, a najbardziej odczuli ten fakt doradcy rolniczy. Badani pracownicy uznali, że rolnicy najbardziej zainteresowani byli ubieganiem się o środki finansowe z programów SPO i PROW, zaś mniejszym powodzeniem cieszył się przedakcesyjny program SAPARD. W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego najczęściej działania dotyczyły inwestycji w gospodarstwach rolnych, nieco mniejszym powodzeniem cieszyło się działanie dotyczące ułatwiania startu młodym rolnikom. Spośród działań Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich, zdaniem pracowników badanego WODR, rolnicy najczęściej korzystali z pomocy dla gospodarstw niskotowarowych, a liczną grupę rolników interesowały także renty strukturalne. Ponad połowa badanych pracowników stwierdziła, że środki z programu SAPARD pozwoliły rolnikom na zainicjowanie inwestycji w gospodarstwach oraz umożliwiły różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

LITERATURA

1. Kania J., 2007: Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie. Z. 318. Kraków.
2. Lupa J., 2003. Udział doradztwa rolniczego w informowaniu rolników i mieszkańców wsi o warunkach integracji z Unią Europejską. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 3, ss. 85-92.
3. Marcysiak A., 2006. Ekonomiczne i społeczne skutki integracji Polski z Unią Europejską dla rolnictwa i obszarów wiejskich. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 1, ss. 19-123.
4. Matuszak E., 2003: Przygotowanie kadr doradczych do nowych zadań po akcesji z UE. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 4, s. 39-53.
5. Matuszak E., 2005. Doradztwo rolnicze po zmianach – wybrane aspekty. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 4, ss. 14-25.
6. Odrobińska B., 2007: Priorytetowe zadania Centrum Doradztwa Rolniczego w opinii Ośrodków Doradztwa Rolniczego. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 2, ss. 94-98.
7. Parlińska A., 2001. Fundusze strukturalne Unii Europejskiej i możliwości ich wykorzystania przez polskie rolnictwo. Roczniki Naukowe SERiA, Tom III z. 2, ss. 42-47.
8. Pietrzak A., 2005. Zmiany w sytuacji ekonomicznej polskiego rolnictwa w roku po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (na podstawie badań wybranych gospodarstw województwa zachodnio-pomorskiego. Prace Komisji Nauk Rolniczych i Biologicznych BTN seria B, nr 57, ss. 597-604.
9. Rowiński J., 2001. Członkostwo Polski w UE - informowanie rolników o koniecznych dostosowaniach gospodarstw rolnych [W:] Rola nauki w rozwoju wsi, rolnictwa i rynków rolnych w procesie integracji z unią Europejską, ss. 49-56. Materiały konferencyjne. Brwinów.
10. Skórnicki H., 2005: Doradztwo rolnicze w świetle reformy Wspólnej Polityki Rolnej. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 4, ss.7-13.
11. Sprawozdanie z rocznej działalności Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Bratoszewicach w 2006 roku.
12. Wawrzyniak B.M., Wojtasik B., 2005: Rolnicy polscy po roku funkcjonowania w Unii Europejskiej. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 1, ss. 15-24.
13. Wiatrak A.P., 2006: Wizja i misja doradztwa rolniczego jako wyznaczniki struktury organizacyjnej jednostek doradczych. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 1, ss.39-49.
14. Wilczyński A., 2005. Wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Prace Komisji Nauk Rolniczych i Biologicznych BTN seria B nr 57, ss. 839-844.
15. Zawisza S., Augustowska E., 2006. Wpływ Integracji z Unią Europejską na funkcjonowanie doradztwa rolniczego na przykładzie Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Bratoszewicach. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 1, ss. 96-109.

SŁAWOMIR ZAWISZA, ANNA TOMCZYK

EFEKTY CZŁONKOSTWA W UNII EUROPEJSKIEJ W OPINII PRACOWNIKÓW ŁODR
W BRATOSZEWICACH I WSPÓŁPRACUJĄCYCH ROLNIKÓW

STRESZCZENIE

Artykuł zawiera wyniki badań ankietowych, które zostały wykonane w województwie łódzkim we wrześniu 2007 roku, wśród 385 respondentów, w tym: 181 pracowników ŁODR w Bratoszewicach oraz współpracujących z ośrodkiem 204 rolników. Respondenci wyrażali pozytywne opinie dotyczące przystąpienia do UE, w tym: 55,8% pracowników i 43,6% rolników widziało korzyści członkostwa w UE. Nieco mniej osób (38,7% pracowników i 37,7% rolników) twierdziło, że owe korzyści raczej występują. Zdaniem 82,4% badanych rolników członkostwo w UE przyniosło znaczny wzrost pomocy finansowej. Badani pracownicy zapytani o to jak postrzegają sens swej pracy najczęściej odpowiadali, że traktują ją jako pomoc w rozwiązywaniu problemów gospodarczych (34,2%) oraz pomoc w każdej sytuacji problemowej (28,1%). Najwyższy wskaźnik zainteresowania usługami doradczymi występował u osób posiadających wykształcenie podstawowe (90,9%), mniejszy u osób legitymujących się wykształceniem zawodowym (70,6%), średnim (67,8%) i wyższym (65,7%). Po wstąpieniu do Unii Europejskiej prawie wszyscy badani pracownicy ŁODR (97,8%) stwierdzili, że zwiększył się zakres obowiązków doradców, a najbardziej odczuli ten fakt doradcy rolniczy (84,7%). Badani pracownicy uznali, że rolnicy najbardziej zainteresowani byli ubieganiem się o środki finansowe z programów SPO (79,0%) i PROW (61,3%), zaś mniejszym powodzeniem cieszył się przedakcesyjny program SAPARD (33,7%). Jeśli chodzi o Sektorowy Program Operacyjny najczęściej wykorzystywane działania dotyczyły inwestycji w gospodarstwach rolnych (42,0%), nieco mniejszym powodzeniem cieszyło się działanie dotyczące ułatwiania startu młodym rolnikom (35,4%). W ramach PROW 2004-2006, zdaniem badanych pracowników, rolnicy najczęściej korzystali z pomocy dla gospodarstw niskotowarowych (35,0%), a liczną grupę rolników interesowały także renty strukturalne (27,2%). Ponad połowa badanych pracowników ŁODR (63,0%) stwierdziła, że środki z programu SAPARD pozwoliły rolnikom na zainicjowanie inwestycji w gospodarstwach. W mniejszym stopniu umożliwiły różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich (20,4%).

SŁAWOMIR ZAWISZA, ANNA TOMCZYK

EFFECTS OF MEMBERSHIP IN THE EUROPEAN UNION IN THE OPINION
OF WORKERS ŁODR IN BRATOSZEWICE AND COOPERATING FARMERS

SUMMARY

The article contains the results of surveys carried out in Łódzkie province, in September 2007, on a group of 385 respondents, including 181 workers of (Regional Center of Agricultural Counseling) WODR Bratoszewice, and on 204 farmers cooperating with

the center. Respondents were of the opinion that being a member of the European Union has a positive effect on the Polish farming: 55,8% of workers, 43,6% of farmers. A slightly smaller number of respondents (38,7% of workers and 37,7% of farmers) said that having joined the EU provided rather benefits. According to 82,4% of farmers the membership of Poland in the EU is connected with a significant increase in financial support. The surveyed counselors who were asked about the purpose of their work answered that for them it meant providing assistance in solving economic problems (34,2%) and support in solving other problems (28,1). The highest interest in counseling services was observed among farmers who were graduates of the primary school (90,9%), smaller among graduates of specialized schools (70,6%), high schools (67,8%) and the university (65,7%). After entering the European Union almost all employees of ŁODR (97,8%) said that the range of their duties increased which affected mostly the field counselors (84,7%). The surveyed workers reckoned that farmers were mostly interested in applying for financial support from programs SPO (79,0%) and PROW (61,3%), whereas the pre-accession program SAPARD was less popular (33,7%). As far as the Sector Operational Program was concerned, it was used most frequently for investments in farms (42,0%), projects concerning support for young farmers enjoyed slightly less popularity (35,4%). Within PROW 2004-2007, according to workers, the farmers most frequently used support for farms with low output of agricultural produce (35,0%), also structural support was appreciated by farmers (27,2%). According to more than a half of the surveyed workers (63,0%) the financial means from SAPARD made it possible for farmers to initiate investments in their farms though they were not equally effective for differentiation of economic activities in rural areas (20,4%).